Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry
Vol. 7/ No. 3/ 2020
Page: 101-111

The study of relationship between social identity dimensions and the individual differentiation

Mohammad Solgi[1]

1-Assistant Professor, Department of Psychology, Jahad Daneshgahi - Academic Center for Education, Culture & Research (ACECR), Tehran, Iran (Corresponding Author). E-mail: solgy204@yahoo.com

Received: 29/03/2020 **Accepted:** 08/06/2020

Abstract

Introduction: Personal identity is among the topics that concerns not just psychology but other sciences as well; different definitions and descriptions have been offered; the effective and affected factors have been analyzed too. Personal identity is one's definition of one's self with the main emphasis being on one's contradistinction from the other

Aim: The aim of this study was to investigate the relationship between social identity dimensions and the individual differentiation.

Method: The present study was a descriptive-correlational study; the study population consisted of all citizens ranging from 15 to 65 years old in 2016. Based on multistage cluster random sampling 1300 samples were chosen from seven different county seats in Iran (cities being: Tehran, Mashhad, Shiraz, Rasht, Tabriz, Sanandaj and Ahwaz.) Measuring tools were researcher-made questionnaires and Data were analyzed using statistical method of correlation coefficient

Results: According to the findings of this study, there exists a meaningful and positive correlation between the ethical aspect of identity and individual differentiation (t=0.822 and Sig=0.532) There exists a meaningful and positive correlation between the religious aspect of identity and individual differentiation (t= 3.274 and Sig= 0.001). Also, between traditionalism and the individual differentiation there exists a meaningful and negative correlation (t=-0.544 and Sig=0.587).

Conclusion: Findings showed that the dimensions of social identity consisting of religious, and ethical aspects of identity have an important role in predicting the individual differentiation in the Iranian sample.

Keywords: Individual differentiation, Religious identity, Ethical identity, Social identity, Traditionalism

How to cite this article : Solgi M. The study of relationship between social identity dimensions and the individual differentiation. Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry. 2020; 7 (3): 101-111 .URL: http://shenakht.muk.ac.ir/article-1-997-en.pdf

Copyright © 2018 the Author (s). Published by Kurdistan University of Medical Sciences. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non Commercial License 4.0 (CCBY-NC), where it is permissible to download, share, remix, transform, and buildup the work provided it is properly cited. The work cannot be used commercially without permission from the journal.

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

مجله روانشناسی و روان پزشکی شناخت
سال هفتم، شماره ۳، ۱۳۹۹
صفحات: ۱۱۱-۱۰۱

مطالعه‌ی رابطه بین ابعاد هویت اجتماعی با میزان تمایز یافتگی فردی

محمد سلگی[۱]

۱.استادیار، گروه روانشناسی، جهاد دانشگاهی، تهران، ایران (مولف مسئول). ایمیل: solgy204@yahoo.com

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۱/۱۰ **تاریخ پذیرش مقاله:** ۱۳۹۹/۰۳/۱۹

چکیده

مقدمه: هویت فردی از موضوعاتی است که علاوه بر روانشناسی سایر علوم دیگر نیز به آن توجه کرده و تعاریف و توصیفات متفاوتی را مطرح و عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر را بررسی کرده‌اند. هویت فردی تعریف فرد از خود با تأکید بر تفاوتش از دیگران است.

هدف: هدف پژوهش حاضر عبارت بود از بررسی ارتباط بین ابعاد هویت اجتماعی با میزان تمایز یافتگی فردی.

روش: روش تحقیق این مطالعه از نوع مطالعات توصیفی و همبستگی است و جامعه آماری این طرح شامل کلیه شهروندان در رده سنی ۶۵-۱۵ سال کشور در سال ۱۳۹۵ است؛ بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای خوشه‌ای ۱۳۰۰ نمونه از هفت مرکز استان (شهرهای تهران، مشهد، شیراز، رشت، تبریز، سنندج و اهواز) انتخاب شد. ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته بود و داده‌ها با استفاده از روش آماری ضریب همبستگی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: براساس نتایج این مطالعه بین بعد قومیتی هویت و تمایز یافتگی فردی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. (T=۰/۸۲۲و۰/۵۳۲ = Sig) بین بعد مذهبی هویت و تمایز یافتگی رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد (T=۳/۲۷۴ و ۰/۰۰۱ = Sig). همچنین بین سنت‌گرایی و میزان تمایزیافتگی رابطه معنی‌دار و منفی وجود دارد (T=-۰/۵۴۴ و ۰/۵۸۷ = Sig).

نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان داد که ابعاد هویت اجتماعی متشکل از متغیرهای بعد مذهبی هویت و همچنین بعد قومی نقش مهمی در پیش بینی تمایز یافتگی هویت فردی در نمونه ایرانی دارد.

کلیدواژه‌ها: تمایز یافتگی فردی، هویت مذهبی، هویت قومی، هویت اجتماعی، سنت گرایی

تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی کردستان محفوظ است.

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]

[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

مقدمه

هویت[1] یکی از مفاهیم اساسی در روانشناسی است که مورد علاقه بسیاری از متخصصان علوم انسانی است. اریکسون[2] واضع مفهوم هویت است. وی هویت فردی را به صورت یک احساس نسبتاً پایدار از یگانگی خود تعریف می‌کند؛ یعنی علیرغم تغییر رفتارها، افکار و احساسات، برداشت یک فرد از خود همواره مشابه است. محققان مقوله هویت را فرایند دستیابی به احساس پایدار از کیستی (که هستم؟) و اینکه «که باید باشم» می‌دانند (موشمان[3]، ۲۰۱۱). شکل‌گیری هویت فقط منوط به دوره نوجوانی نیست؛ بلکه مربوط به سراسر عمر انسان است که طی آن شکل متعالی‌تری از انسجام فردی و نوآوری‌های اساسی اجتماعی در کل شخصیت فرد هویدا می‌گردد (نونان[4]، ۲۰۱۹). از نظر اریکسون، نوجوان برای ساختن هویت خود در یک زمان با دو گروه از امور درگیر است از سویی باید با تغییرات فیزیولوژیکی و شناختی خود سازگار شود و از سوی دیگر ناگزیر از سازگاری با نظام‌های بیرونی است. نوجوان باید با تمام این مسائل مواجه شود و در خلال آن‌ها، هویت خود را بسازد. بدین ترتیب ساختن یک هویت منسجم و سالم نمی‌تواند آسان و بدون مشکل باشد (نونان، ۲۰۱۹). بر اساس مبانی نظری مبحث هویت، دستیابی به هویت، به انسجام و یکپارچگی «من» می‌انجامد و در سوی مقابل، عدم دستیابی به هویت، به آشفتگی، درهم‌ریختگی و سردرگمی هویت می‌انجامد. در فرایند شکل‌گیری هویت فردی دو عمل انجام می‌شود: شناخت خود و شناساندن خود به دیگران؛ این دو عمل باعث تمایز فرد از دیگران، تفاوت‌گذاری و دگرگونه‌سازی می‌شود. فرآیندی که تحت عنوان تمایز یافتگی فردی[5] نام‌گذاری می‌شود. تمایز یافتگی نشان دهنده گذراندن موفق دوران زندگی فرد است و فرآیند هویت‌یابی است و نقشی مهم و اساسی در برخورداری از یک زندگی سالم و کاهش اضطراب مزمن ایفا می‌کند. هویت هر شخص را نباید در رفتار او و در واکنش‌های دیگران جستجو کرد، بلکه باید آن را در توانایی و ظرفیت وی برای حفظ و ادامه روایت مشخصی از زندگینامه‌اش یافت؛ زندگی‌نامه شخصی که به حفظ روابط متقابل و منظم با دیگران علاقه‌مند است، خیالی و ساختگی نیست؛ زندگی واقعی باید به طور مداوم رویدادهای دنیای خارج را در خود ادغام کند و آن‌ها را با تاریخچه جاری «خود» شخص سازگار سازد (نونان، ۲۰۱۹). لازم به ذکر است که ناسازگاری، سردرگمی و تمایز نایافتگی بر تمامی رفتارهای فردی و اجتماعی انسان اثر می‌گذرد. ناتوانی در ایجاد ارتباط با همسالان، بازگشت (واپس‌روی)، عدم تعهد فکری به اهداف خاص، عدم تمایل به مذهب و مسلک خاص، عدم دستیابی به نظام باورها و ارزش‌ها، فقدان استراتژی و هدف در زندگی، لاقیدی در رفتار، تأکید بر زندگی لحظه‌ای و نسبی‌گرایانه (اسپرینتال[6]، ۱۹۹۴؛ نقل از سلگی، ۱۳۸۹)، تابعیت از امور، بی‌پایه‌گی در گذشته و بی طرحی برای آینده، حرکت در حال و اکنون به نحوی غیرارادی، روابط مختل با والدین (نصرتی و همکاران، ۱۳۸۵)، آسیب‌پذیری اجتماعی و... پاره‌ای از اوصاف یک فرد سردرگم و پریشان نقش است. در برخی تقسیم‌بندی‌ها

[1]- Identity
[2]- Erikson
[3]- Moshman, D
[4]- Noonan Harold W
[5]- Individual differentiation
[6]- Sprintal

هویت را به ۳ وجه فردی، اجتماعی و ملی تقسیم می‌کنند (کمالی اردکانی، ۱۳۸۳، نقل از دغاقله ۱۳۸۶) و به شکل کلی می توان گفت که هویت فردی بر تفاوت‌ها تأکید دارد در حالی که تأکید اصلی هویت جمعی بر شباهت‌هاست و این ابعاد باهم ارتباط و تعامل پویایی دارند.

تحقیقات حاکی از آن است که لایه‌های دیگر هویت (از جمله اجتماعی و ملی) و تغییرات ساختاری اجتماعی نیز ممکن است فرآیند هویت یابی و تمایز یافتگی هویت فردی را نیز تحت تأثیر قرار دهند به عنوان مثال مارسیا (۱۹۸۹) نشان داد که تغییرات تاریخی، اقتصادی و سیاسی بر عادات و سنت‌ها اثر گذاشته و باعث افزایش هویت آشفته می‌شوند (نقل از شکرائی، ۱۳۸۰). فولتن (۱۹۹۷) نیز رابطه مثبت بین هویت دینی و هویت موفق، همچنین رابطه منفی هویت دینی با هویت آشفته و معلق را نشان داد. این یافته ها حاکی از آن است که هویت می تواند چندگانه، تو در تو، چند لایه، چند بعدی و متکثر باشد و اصولاً هویت شامل مجموعه‌های محققی است که طی مراحل زندگی در خود انباشت می‌کنیم و الزاماً این هویت‌ها نافی هم نیستند (سلگی،۱۳۸۹). یکی از مهم‌ترین لایه‌های هویت؛ هویت اجتماعی[1] است. هویت اجتماعی از پایگاهی نشئت می‌گیرد که فرد در جامعه در آن قرار گرفته است (مونتلبانو[2]، ۲۰۱۹). در تعریف جنکینز[3] (۲۰۱۴)، هویت اجتماعی عبارت است از شیوه‌هایی که به واسطه آن‌ها فرد و جماعات از هم متمایز می‌شوند و حاصل آن برقراری روابط و پیوندهای هویتی و متمایز ساختن نظام‌مند شباهت و تفاوت میان افراد و جماعت‌هاست (جنکینز، ۲۰۱۴). می‌توان گفت که هویت اجتماعی در سازه‌هایی چون: نسل، طبقه، ملت، قومیت و فرهنگ متبلور می‌گردند (ساماالدینو[4]، ۲۰۱۹).

در بررسی پیوند بین شکل‌گیری هویت فردی (تمایزیافتگی هویت فردی) و همچنین لایه‌های هویت اجتماعی چند ضرورت وجود دارد از جمله اینکه معمولاً روانشناسان به بررسی ابعاد، مؤلفه‌ها، منابع، همچنین بحران‌ها و آسیب‌های هویت فردی عنایت دارند. جامعه‌شناسان نیز موضوع هویت را در سطح جمع و گروه‌های اجتماعی بررسی می‌کنند و به ابعاد و سطوح متکثر آن همچون دینی، قومی (محلی) و جهانی (متجدد) توجه دارند (سلگی، ۱۳۸۹). در این میان خلأهایی دیده می‌شود که از سوگیری هر یک از این دو حوزه علمی [معطوف به فرد و جمع] نشات گرفته است. از جمله کاستی‌ها در این حوزه، شمار اندک پژوهش‌هایی است که به بررسی تعامل دو سطح هویت (فردی - اجتماعی) پرداخته‌اند. از آنجا که هر نوع تزلزل، گسست، تأخیر و کم‌رنگی در هویت فردی و تمایز یافتگی، انسجام شخصیت را به مخاطره می‌اندازد و در سطح اجتماعی نیز پایه‌های نظم و انسجام اجتماعی را سست می‌سازد. لذا از منظر بهداشت روانی انسجام هویت چه در سطح فرد و چه در سطح جمعی یک ضرورت تلقی می‌گردد.

این رویکرد به انجام پژوهش‌های میان‌رشته‌ای نیازمند است که از جمله نیازهای جامعه ما محسوب می‌گردد؛ بنابراین شناسایی عوامل مرتبط با هویت فردی و شناخت رابطه بین هویت اجتماعی و میزان تمایز یافتگی هویت فردی در افراد فعال جامعه (گروه سنی ۱۵ تا ۶۵ سال) نسبت به ترسیم نیمرخ هویت فردی آنان از اهمیت بالایی دارد. بر اساس چنین دیدگاهی در تحقیق حاضر هویت

[1]- Social Identity
[2]- Montalbano
[3]- Jenkins
[4]- Smaldino

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

اجتماعی در سه سطح مذهبی هویت، بعد قومیت گرایی هویت و سنت گرایی مورد بررسی قرار گرفت. هویت دینی و مذهبی مجموعه‌ای از ارزش‌های فردی است که به صورت برداشت‌های مذهبی، علمی و اجتماعی نمایان می‌شود. بسیاری از جوانان داشتن نوعی فلسفه زندگی را برای خود، ضروری می‌دانند، وقتی برای اولین بار به دنیای اطراف خود می‌نگرند و سعی می‌کنند تا شخصیت خود را ارزیابی نمایند، احساس می‌کنند که درباره جهان و معنای وجود انسان و حتی خودشان نیازمند پاسخ هستند و طبعاً پاسخ را در مذهب جست‌وجو می‌کنند (اریکسون، ۱۹۶۸، نقل از سلگی ۱۳۸۹). بعد دوم هویت اجتماعی در این پژوهش هویت قومی[1] است. هویت قومی به عنوان یکی از سطوح جامعه‌پذیری تعریف می‌شود که فرد خود را با یک گروه بزرگ قومی متصل و مربوط می‌کند و از آن طریق به صورت نمادین یا واقعی خود را عضو آن گروه بزرگ قومی می‌پندارد (بلوکدایک[2]، ۲۰۲۰). سومین مؤلفه پر اهمیت هویت اجتماعی ارزش‌های سنتی است. منظور از ارزش‌های سنتی در این نوشتار ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی دیرینی است که در جوامع با قدمت کهن ریشه دارد. این ارزش‌ها شامل مشترکات فرهنگی اعم از: سرزمین، زبان، نمادهای ملی و سنتی و ادبیات می‌شود (سلگی، ۱۳۸۹).

همان گونه که قبلاً اشاره شد یکی از مهم‌ترین نیازها در کاوش مقوله هویت، فهم نوع و نحوه تعامل هویت فردی با ابعاد هویت اجتماعی است. حال بر اساس مقدمه‌ای که ذکر شد به نظر می‌رسد در جامعه ایرانی وضعیت ارتباط بین لایه‌های هویت اجتماعی با هویت فردی و میزان تمایزیافتگی فردی چندان مشخص نیست. از آنجا که شناخت این اقدام، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های ذی‌ربط در حوزه مسائل انسانی را سهل و مقدور خواهد کرد و از جمله وظایف و مأموریت نهادهای پژوهشی است که دیده‌بانان جامعه قلمداد می‌گردند. هدف اصلی این پژوهش بررسی ارتباط بین ابعاد هویت اجتماعی (قومی،مذهبی و سنت‌گرایی) و تمایز یافتگی فردی بود.

روش

پژوهش حاضر از نوع مطالعات توصیفی و همبستگی است. جامعه آماری این طرح شامل کلیه شهروندان در رده سنی ۶۵-۱۵ سال در سراسر مراکز استان‌های کشور در سال ۱۳۹۵ بود. روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر از نوع در دسترس بود. حجم نمونه نهایی با توجه به فرمول و ملاحظات اجرایی ۱۲۸۱ است. در این طرح به لحاظ تناسب تقسیمات میان هفت استان موردبررسی و با توجه به موارد مطرح شده، حجم ۱۳۰۰ نمونه برای کل کشور در نظر گرفته شد. بر اساس حجم برآورد شدهٔ ۱۳۰۰ نمونه قابل‌تعمیم به کل کشور (بر اساس ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی و جمعیتی)، هفت استان به شرح زیر به صورت تصادفی انتخاب شدند:

تعداد نمونه در شهرهای تهران (۳۰۰ نفر)، مشهد (۲۰۰ نفر)، شیراز (۲۱۲ نفر)، رشت (۱۵۰ نفر)، تبریز (۱۵۰ نفر)، سنندج (۱۵۰ نفر) و اهواز نیز (۱۵۰ نفر) بود و مجموعاً ۱۳۱۲ نفر مورد بررسی قرار گرفتند.

ابزار

ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته بود که برای ساخت ابزار مراحل زیر دنبال شد: مصاحبه با صاحب‌نظران و مرور نظری نظریات حوزه هویت فردی، تلفیق ابعاد و استخراج مفاهیم جدید، تدوین پرسشنامه

[1]- Ethnic identity
[2]- Blokdyk

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

اولیه، پیش‌آزمون و اصلاح پرسشنامه و پرسشنامه نهایی.بعد از اعمال نظرات صاحب‌نظران، پرسشنامه اولیه برای اجرا آماده و بین ۳۰ نفر از جامعه آماری توزیع و از ایشان خواسته شد تا به سؤالات پاسخ دهند. بعد از تکمیل پرسشنامه توسط پاسخگویان، داده‌های به دست آمده مورد تحلیل قرار گرفت. برای به دست آوردن پایایی ابزار تحقیق از آزمون الفای کرونباخ استفاده شده که مقدار آن ۰/۸۸۵ است.

یافته‌ها

در خصوص پاسخگویان می‌توان گفت همان گونه که ذکر شد تعداد کل پاسخگویان ۱۳۱۲ نفر است و برخی از متغیرهای جمعیت شناختی مرتبط در ادامه گزارش می‌شود.

جدول شماره ۱ جنسیت پاسخگویان

جنسیت	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
زن	۶۶۱	۵۰/۴	۵۰/۴
مرد	۶۵۱	۴۹/۶	۱۰۰/۰
کل	۱۳۱۲	۱۰۰/۰	

ترکیب جنسی پاسخگویان حاکی از آن است که ۵۰/۴ درصد از پاسخگویان زن و ۴۹/۶ درصد مرد است.

جدول ۲ سن پاسخگویان

	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی	میانگین	انحراف معیار
زیر ۳۰ سال	۴۷۱	۳۶/۲	۳۶/۲	۳۸/۸	۱۴/۰۹
۳۰-۳۹ سال	۲۷۱	۲۰/۸	۵۷/۰		
۴۰-۴۹ سال	۲۱۷	۱۶/۷	۷۳/۷		
۵۰-۵۹ سال	۱۷۹	۱۳/۸	۸۷/۵		
بالای ۶۰ سال	۱۶۳	۱۲/۵	۱۰۰/۰		
کل	۱۳۰۱	۱۰۰/۰			

نتایج به دست آمده از ترکیب سنی پاسخگویان در جدول ۲ نشان می‌دهد که ۳۶/۲ درصد از پاسخگویان زیر ۳۰ سال، ۲۰/۸ درصد بین ۳۹-۳۰ سال، ۱۶/۷ درصد بین ۴۹-۴۰ سال، ۱۳/۸ درصد بین ۵۹-۵۰ سال و ۱۲/۵ درصد نیز بالای ۶۰ سال هستند. سن کوچک‌ترین پاسخگو ۱۶ و بزرگ‌ترین پاسخگو ۶۷ نفر است و میانگین سنی پاسخگویان نیز ۳۸/۸ سال است. انحراف معیار نیز برابر با ۱۴/۰۹ است.

جدول ۳ وضعیت تأهل پاسخگویان

	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

مجرد	۳۷۱	۲۹/۳	۲۹/۳
متأهل	۸۳۶	۶۵/۹	۹۵/۲
مطلقه	۲۱	۱/۷	۹۶/۸
فوت همسر	۴۰	۳/۲	۱۰۰/۰
کل	۱۲۶۸	۱۰۰/۰	

وضعیت تأهل پاسخگویان در جدول شماره ۳ حاکی از آن است که ۲۹/۳ درصد از پاسخگویان مجرد، ۶۵/۹ درصد متأهل و ۱/۷ درصد مطلقه هستند. همچنین ۳/۲ درصد نیز در اثر فوت همسر خود را از دست داده‌اند.

جدول ۴ قومیت پاسخگویان

	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
فارس	۶۲۹	۴۹/۱	۴۹/۱
ترک	۲۴۶	۱۹/۲	۶۸/۳
کرد	۱۵۵	۱۲/۱	۸۰/۴
عرب	۵۹	۴/۶	۸۵/۰
لر	۳۳	۲/۶	۸۷/۶
گیلکی	۱۲۸	۱۰/۰	۹۷/۶
سایر	۳۱	۲/۴	۱۰۰/۰
کل	۱۲۸۱	۱۰۰/۰	

اطلاعات مربوط به قومیت پاسخگویان نشان می‌دهد که ۴۹/۱ درصد از پاسخگویان فارس، ۱۹/۲ درصد ترک، ۱۲/۱ درصد کرد، ۴/۶ درصد عرب، ۲/۶ درصد لر، ۱۰ درصد گیلک و ۲/۴ درصد نیز از سایر اقوام ایرانی هستند.

جدول ۵ تحصیلات پاسخگویان

	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
بی‌سواد	۵۹	۴/۵	۴/۵
ابتدایی	۱۶۲	۱۲/۵	۱۷/۰
راهنمایی	۱۷۴	۱۳/۴	۳۰/۴
دیپلم ناقص	۱۴۸	۱۱/۴	۴۱/۸
دیپلم	۳۱۲	۲۴/۰	۶۵/۸
فوق‌دیپلم	۱۴۳	۱۱/۰	۷۶/۸
کارشناسی	۲۳۷	۱۸/۲	۹۵/۱
کارشناسی ارشد	۶۰	۴/۶	۹۹/۷
دکتری	۳	۰/۲	۹۹/۹
تحصیلات حوزوی	۱	۰/۱	۱۰۰/۰

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]

[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

کل

بررسی میزان تحصیلات پاسخگویان نشان می‌دهد تحصیلات که ۶۵/۸ درصد از پاسخگویان دیپلم و زیر دیپلم، ۲۹/۲ درصد کاردانی و کارشناسی، ۴/۶ درصد کارشناسی ارشد و ۰/۲ درصد نیز دکتری هستند.

جدول ۶ روابط مستقیم متغیرها

روابط مستقیم متغیرها در مدل	مقدار برآورد[1]	مقدار استاندارد	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معنی‌داری
رابطه بین بعد قومیتی هویت با تمایزیافتگی	۰/۰۹۷	۰/۰۹۳	۰/۱۱۷	۰/۸۲۲	P<۰/۰۵
رابطه بین سنت‌گرایی با تمایزیافتگی	-۰/۰۲۱	-۰/۰۳۶	۰/۰۳۹	-۰/۵۴۴	P<۰/۰۵
رابطه بین بعد مذهبی هویت با تمایزیافتگی	۰/۱۲۲	۰/۲۱۱	۰/۰۳۷	۳/۲۷۴	P<۰/۰۵
رابطه بین تحصیلات و تمایزیافتگی	۰/۰۲۲	۰/۰۸۸	۰/۰۰۸	۲/۷۰۶	P<۰/۰۱
رابطه بین سن و تمایزیافتگی	۰/۰۱۷	۰/۰۹۴	۰/۰۰۶	۸/۱۴۲	P<۰/۰۱

[1]- مقدار وزن هر متغیر در رابطه مورد نظر

نتایج مندرج در جدول شماره ۶، نشان می‌دهد که بین بعد مذهبی هویت و تمایزیافتگی رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد؛ که با افزایش بعد مذهبی هویت افراد، تمایزیافتگی افراد بالاتر می‌رود. ضریب به دست آمده برای این متغیر برابر (T=۳/۲۷۴ و Sig = ۰/۰۰۱ و خطای استاندارد ۰/۲۱۱) نشان می‌دهد که فرضیه فوق در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار است. همچنین نشان می‌دهد که بین میزان سنت‌گرایی و تمایزیافتگی رابطه معنی‌دار و منفی وجود دارد؛ که با افزایش سنت‌گرایی افراد تمایزیافتگی افراد کمتر می‌شود. ضریب به دست آمده برای این متغیر برابر (T=-۰/۵۴۴ و Sig = ۰/۵۸۷ با خطای استاندارد ۰/۰۳۶-) نشان می‌دهد که رابطه فوق در سطح ۹۵ درصد اطمینان معنی‌دار است. همچنین نشان می‌دهد که بین میزان سن فرد و تمایز یافتگی رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد؛ که با افزایش میزان سن افراد، تمایز یافتگی افراد افزایش می‌یابد. ضریب به دست آمده برای این متغیر برابر (T=۸/۱۴۲و Sig = ۰/۰۰۱ و خطای استاندارد ۰/۰۹۴) نشان می‌دهد که فرضیه فوق در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار است. نهایتاً اینکه نتایج، نشان می‌دهد که بین بعد قومیتی هویت و تمایز یافتگی رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد؛ که با افزایش هویت قومی، تمایز یافتگی افراد افزایش می‌یابد ضریب به دست آمده برای این متغیر برابر (T= ۰/۸۲۲و Sig = ۰/۰۰۵۳۲ با خطای استاندارد ۰/۱۱۷) نشان می‌دهد که فرضیه فوق در سطح ۹۵ درصد اطمینان معنی‌دار است.

داده‌های حاصل از بررسی عوامل مرتبط با متغیر هویت فردی نشان می‌دهد که این عامل از یک‌سو به طور مستقیم از عواملی چون هویت قومی با ضریب استاندارد (۰/۶۸۶) سنت گرایی به‌صورت معکوس با ضریب استاندارد (۰/۰۳۶-) و متغیر هویت مذهبی با ضریب استاندارد (۰/۲۱۱) و متغیر تحصیلات با ضریب استاندارد (۰/۰۸۸) و متغیر سن با ضریب استاندارد (۰/۰۹۴) زیر

تأثیر می‌پذیرد. در این بین کمترین اثر مستقیم بر هویت فردی را متغیر سنت گرایی به‌صورت معکوس با ضریب استاندارد (۰/۰۳۶-) داشته است.

بحث

هدف مطالعه‌ی حاضر عبارت بود از بررسی ارتباط بین ابعاد هویت اجتماعی با تمایزیافتگی فردی ایرانیان. بخش نتایج حاصل کندوکاو روابط بین متغیرهاست که از طریق ضریب همبستگی به دست آمده است. همان‌طور که در یافته‌های تحقیق مشاهده شد سنت‌گرایی رابطه معکوس با تمایز یافتگی دارد. همچنین با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان گفت که هرچه بعد قومیتی هویت فردی افراد بالاتر می‌رود میزان تمایز یافتگی فردی افراد نیز بالاتر می‌رود. به این صورت که هرچقدر افراد با هویت قومی خود عجین‌تر بودند میزان تمایز یافتگی فردی شخص هم بیشتر می‌شود. این یک واقعیت است که ساختار هویتی هر فرد از ارزش‌های مذهبی، ارزش‌های سنتی و بعد قومیتی هویت تأثیر می‌پذیرد. عقاید مذهبی، با معرفی هدف نهایی آفرینش و پاسخ به سؤالات وجودی فرد، نقش چشمگیری در تشکیل هویت ایفا می‌کند؛ و این نشان می‌دهد که روابط متقابلی بین هویت مذهبی فرد با هویت فردی وجود دارد. شکل‌گیری هویت فردی با تکیه بر مذهب و عوامل مذهبی و همچنین قدرت بخش هویت فردی بر تحکیم عوامل مذهبی فرد منجر می شود. اولین تعریف مدرن از قوم و گروه‌های قومی را ماکس وبر انجام داد؛ به معنای گروهی از مردم که عقاید مشترکی درباره ریشه‌هایشان دارند و بر اساس آن اجتماعی را به وجود می‌آورند (جانستون[1]، ۲۰۰۷). وبر این باورهای مشترک را ناشی از شباهت‌های فیزیکی و شباهت در آداب و رسوم، حافظه و خاطرات مشترکی می‌داند که این گروه‌ها با یکدیگر در کوچ و سکونت داشته‌اند (فکوهی، ۱۳۸۸). کلیفورد گیرتز می‌گوید بعد از نظام خویشاوندی، شاید قومیت مهم‌ترین روش طبقه‌بندی و سازمان‌دهی جمعی انسان‌ها به شمار می‌آید (جنکینز، ۲۰۱۴). از نظر ایساجیو[2] (۱۹۹۰)، هویت قومی یکی از سطوح جامعه‌پذیری تعریف می‌شود که فرد خود را با یک گروه بزرگ قومی متصل و مربوط می‌کند و از آن طریق به صورت نمادین یا واقعی خود را عضو آن گروه می‌پندارد. تاجفل هویت قومی را بخشی از مفهوم خود می‌داند که از آگاهی فرد نسبت به عضویتش در یک گروه قومی با ارزش‌ها و احساسات مربوط به آن ناشی می‌شود. هلمز[3] هویت قومی را احساس تعلق فرد به یک گروه قومی می‌داند که این گروه میراث فرهنگی، ارزش‌ها و منش‌های خاص خود را دارد (فینی[4]، ۲۰۰۷). فینی (۱۹۹۰) با مطالعه تعداد بسیار زیادی از نوجوانان (۱۲۳۸۶ نفر)، تأثیر هویت قومی را بر حرمت خود، اعتماد به خود در تحصیل و هدف زندگی در سه گروه آمریکایی سفیدپوست، سیاه‌پوستان و اسپانیایی زبان‌ها و گروه سوم آسیایی‌های مقیم آمریکا مورد بررسی قرار داد. نتیجه این پژوهش نشان داد که آمریکایی‌های سفید پوست، از پایین‌ترین، سیاه‌پوستان و اسپانیایی زبان‌ها از بالاترین میزان هویت قومی و آسیایی ها در حد متوسط از هویت قومی برخوردار بودند. دیگر یافته جالب توجه در این پژوهش این است هر چه سطح هویت قومی افزایش داشته، به همان نسبت سطح حرمت خود، هدف زندگی و اعتماد به خود نیز افزایش نشان داده است. ارزش‌های

[1]- Janeston

[2]- Isajiw
[3]- Helms
[4]- Phinney, J.S

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

سنتی نیز در تشکیل و ساختار هویت افراد جامعه تأثیرات بسیار مهمی را ایفا می‌کند. و باعث می‌شود به‌عنوان مؤلفه‌ای از هویت اجتماعی در ساختار تمایز یافتگی فردی اعمال نفوذ کرده و تأثیرات خود را نشان دهد؛ و چرخه متغیرهای ارزش‌های مذهبی، ارزش‌های سنتی و بعد قومی هویت به‌عنوان هویت اجتماعی بر تمایز یافتگی فردی اثر دارند. در نهایت می توان گفت بخش زیادی از تمایز یافتگی فردی توسط ابعاد هویت اجتماعی تبیین می شود. همچنین یافته ها نشان داد که که با افزایش سنت گرایی، از میزان تمایزیافتگی کاسته می شود. بدین معنی که سنت ها باعث می شوند افراد یک شکل و همدست باشند و به تبعیت از سنت‌های جامعه هویت یکسانی را در خود پرورش دهند و هرچقدر از سنت‌ها دور شوند بیشتر متمایز می‌شوند و تفاوت‌های فردی خود را نشان می‌دهند (موشمان، ۲۰۱۱). از سوی دیگر یافته‌ها حاکی از آن است که با افزایش بعد مذهبی هویت افراد، تمایز یافتگی افراد بالاتر می‌رود. به نظر می‌رسد که ساختار هویتی هر فرد از مذهب تأثیر می‌پذیرد. عقاید مذهبی، با معرفی هدف نهایی آفرینش و پاسخ به سؤالات وجودی فرد، نقش چشمگیری در تشکیل هویت ایفا می‌کند؛ و این نشان می‌دهد که روابط متقابلی بین هویت مذهبی فرد با هویت فردی وجود دارد. شکل‌گیری هویت فردی با تکیه بر مذهب و عوامل مذهبی و همچنین قدرت بخش هویت فردی بر تحکیم عوامل مذهبی فرد منجر می‌شود (نونان، ۲۰۱۹).

دورکیم[1] (۱۹۸۴) در توصیف دین گفته است: دین نظام وحدت یافته‌ای از باورها و اعمال در برابر اشیاء مقدس است. (توسلی، ۱۳۸۱) از تعاریف مزبور چنین برمی‌آید که دین نوعی اعتقاد به وجودهای معنوی یا مقدس است که منشأ یک سری رفتارها و نگرش‌های خاص در زندگی انسان می‌شود. پس انسان دیندار یا متدین نمی‌تواند با وجود یک چنین اعتقادی عاری از هرگونه رفتار حاکی از باورهای درونی خود باشد. بنابراین هر فرد با توجه به اینکه دارای اعتقادات و ارزش‌های مشترکی را با سایر افراد جامعه دارد؛ اما تمایزی در درونی کردن ارزش‌ها و اعتقادات دینی در آن‌ها دیده می‌شود و در نهایت این بعد مذهبی هویت بر تمایز یافتگی فردی منجر می شود. این یافته ها همسو با یافته های برجعلی و همکاران (۱۳۹۲) است که طی پژوهشی به بررسی رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و هویت فردی و پرداختند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که بین جهت‌گیری مذهبی با هویت فردی، رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. بر طبق نتایج این پژوهش ۲۳/۹ درصد هویت فردی، بر اساس جهت گیری مذهبی قابل تبیین است. با توجه به آنچه گفته شد به نظر می رسد ارتباط ابعاد هویت اجتماعی با تمایز یافتگی فردی قابل تبیین است.

نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که از میان ابعاد هویت اجتماعی هویت قومی و مذهبی به صورت مستقیم و سنت‌گرایی به صورت معکوس با میزان تمایز یافتگی فردی در ارتباط است. همچنین بالا رفتن سن و تحصیلات با بالا رفتن تمایز یافتگی فردی در ارتباط است. بر این اساس می توان نتیجه گرفت که لایه های فردی و اجتماعی هویت با هم در ارتباط بوده و در جامعه ایرانی هویت اجتماعی و ابعاد متشکله آن نقش مهمی در تمایزیافتگی هویت فردی دارند و این پلی است میان دیدگاه‌های فردگرایانه به هویت و دیدگاه جمع گرایانه به

[1]- Durkheim

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]

آن تا به جای بررسی این بعد (فردی) یا آن بعد (اجتماعی) به بررسی نحوه ی ارتباط و پویایی ابعاد هویت بپردازیم. از جمله محدودیت های پژوهش حاضر می توان به عدم بررسی هم‌زمان متغیرهای تعدیل گر و واسطه‌ای و سایر ابعاد هویت پرداخت که ممکن است بر نحوه‌ی ارتباط بین هویت اجتماعی و تمایزیافتگی فردی نقش داشته باشد. بر همین اساس به سایر پژوهشگران توصیه می‌شود در تحقیقات آتی به این مؤلفه‌ها نیز بپردازند.

سپاسگزاری

بدین‌وسیله پژوهشگر تحقیق حاضر، کمال تشکر و قدردانی خود را از تمام آزمودنی‌ها در سراسر کشور که با دقت تمام به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند، اعلام می‌دارد.

References

Isajiw W. (1990). Ethnic identity retention in: R Berton, W. and Isajw. W kalbach and J. Reitz, ethnic identity and equability, University of Toronto press.

Jenkins R. (2014). Social Identity, Routledge; 4 edition, 264 pages.

Montalbano Lori L. (2019). Gender, Race, and Social Identity in American Politics: The Past and Future of Political Access. Rowman & Littlefield, - 308,PP.

Moshman D. (2011). Adolescent rationality and development: Cognition, morality, and identity (3rd ed.). New York: Psychology Press. ISBN: 9781848728615.

Noonan HW. (2019). Personal Identity. London: Routledge, https://doi.org/10.4324/9781315107240

Nosrati MS, Mazaheri MA, & Heydari M. (2006). The Relationship Between Identity Status and Degree of Attachment in Male Adolescents (aged 14, 16& 18) in Kamyaran: A developmental study. Journal of Family Research, 2 (5), 35-46.

Phinney JS. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Reviw of Research-Psychological Bulletin- Vol. 108, No.3.

Phinney JS. (2007). Ethnic identity exploration in emerging adulthood. American Psychological Association.

Sabatier Colelte. (2008). Ethnic and National Identity among second – generation immigrant adolescents in France. Journal of Adolescence31.

Shokra IZ. (2001). Examination and Comparison of Identity positions between Female and Male University Students. Women's Studies Sociological and Psychological, 2(5), 87-110. doi: 10.22051/jwsps.2004.1230.

Smaldino PE. (2019). Social identity and cooperation in cultural evolution. Behav Processes.;161:108-116. doi:10.1016/j.beproc.2017.11.015.

Solgi M. (2011). Investigating the Dimensions and Components of Individual and Social Identity and those Influencing the National Identity among Tehran University Student with Structural Equation Modeling.

Yip T. (2006). African American Racial Identity across the Lifespan: Identity Status, Identity Content, and Depressive Symptoms. Chid Development. Vo.

[Downloaded from shenakht.muk.ac.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.25886657.1399.7.3.12.3]
[DOI: 10.52547/shenakht.7.3.101]